

Małgorzata Łuczyńska-Hołodys, Monika Coghen (red.)
Nowe oblicza romantyzmu brytyjskiego. Eseje na dwusetlecie,
Warszawa 2022, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, ss. 284.

Czy po ponad 200 latach twórczość angielskich romantyków możemy odczytać na nowo? – monografia pt. *Nowe oblicza romantyzmu brytyjskiego* uświadamia nam, że niepowtarzalność tej literatury, wciąż otwartej na różnorodne interpretacje, nie przestaje oddziaływać na odbiorców.

Na tom składa się dziesięć esejów poprzedzonych wstępem od Redakcji, opatrzonych notą o autorach oraz indeksem osób i utworów. Tematem esejów jest literatura brytyjska przełomu XVIII i XIX wieku, zarówno ta dobrze znana polskiemu czytelnikowi, jak i prawie nieznaną. Ich autorzy, łącząc rozważania teoretyczne z analizami tekstów literackich, w odwołaniu do najnowszych metodologii badawczych oraz bogatej bibliografii naukowej anglo- i polskojęzycznej, odkrywają przed czytelnikiem nieznaną oblicza angielskiej literatury romantycznej.

W pierwszym esej Eliza Borkowska omawia konteksty powstania i przygotowania do druku *Preludium* Williama Wordswortha (opublikowanego kilka miesięcy po śmierci autora). Po krótkim wprowadzeniu, poświęconym przeglądowi recepcji poezji Wordswortha oraz problemom z jej polskojęzycznymi tłumaczeniami, Autorka wprowadza nas w szczególną atmosferę powstawania utworu. Czytamy o kryzysie twórczym poety, jego rozczarowaniach, frustracjach, doświadczeniu samotności, zmaganiach ze sobą oraz o znajomości z Samuelem Taylorem Coleridge'em. Poemat jednego z największych angielskich romantyków, niedoceniony w epoce wiktoriańskiej, krytyka anglosaska uznaje dziś za „autobiograficzne arcydzieło filozoficzne na miarę XXI wieku”.

Drugi z kolei esej, autorstwa Przemysława Uścińskiego, prezentuje odczytanie poezji romantycznej (głównie Wordswortha) pod kątem znanego motywu pieszej wędrowki, a raczej włóczęgi czy przechadzki, w której nie chodzi ani o typową turystykę, ani o dotarcie do miejsca przeznaczenia. Dla wędrowca romantyczne-

go, spontanicznie otwartego na nieprzewidywalne, ważne staje się wszystko to, co poznaje, przeżywa i czego doświadcza w drodze. Taka wędrówka okazuje się zarazem pracą twórczą, świadomą znaczenia piękna przyrody i rangi poezji.

Jednego z angielskich romantyków najbardziej chyba znanych polskiemu czytelnikowi, George'a Gordona Noela Byrona, odkrywamy na nowo z dwóch perspektyw. Monika Coghen analizuje *Wędrówki Childe Harolda* w kontekście toposu pielgrzyma, a Marcin Leszczyński zestawia twórczość poety z geologią jako perspektywą badawczą. Autorka omawia problemy związane z krytyczno-literacką i czytelniczną recepcją *Wędrówek...*, zastosowany u Byrona chwyt ironii literackiej, obecne w dziele sprzeczności, trudne do uchwycenia granice między mówiącym podmiotem a samym poetą i różnorodne poetyckie wizje ludzkiej egzystencji. „Majsterszytk Byrona” zdaniem Moniki Coghen okazuje się być zapisem pielgrzymki jako specyficznego doznania egzystencjalnego oraz religijnego. Marcin Leszczyński natomiast prezentuje nam Byrona z interdyscyplinarnej perspektywy, badającej związku między literaturą a naukami ścisłymi. Analiza m.in. dramatów *Kain* i *Manfred* staje się podstawą do uchwycenia wspólnoty dyskursów między twórczością poetycką a geologią.

W kolejnym eseju poświęconym poetom angielskim Małgorzata Łuczyńska-Hołdys interpretuje twórczość Johna Keatsa i Percy'ego Bysshe Shelley'a w kontekście zjawiska groteski literackiej jako głównej zasady organizacji ich utworów, ewokującej wielorakie sensory. Kładąc nacisk na zestawienie komizmu z grozą, śmiechem ze strachem, znanego z nieznanym, romantyczni twórcy zadziwiają odbiorców, grają na ich emocjach oraz wywołują niepokój. Świadomie zastosowana przez nich estetyka groteski skłania do głębszych refleksji nad tajemnicą ludzkiej egzystencji, przemijaniem życia, sensem człowieczeństwa oraz paradoksami istnienia. Tym samym Keats i Shelley antycypują zastosowanie groteski jako środka ekspresji w literaturze XX wieku.

Oprócz prezentacji sylwetek twórczych poetów dobrze znanych polskiemu czytelnikowi, poznajemy również tych mniej znanych, niekiedy niesłusznie zapomnianych przez krytykę i odbiorców (John Clare, Frances Burney, Joanna Baillie, Dorothy Wordsworth, Robert Burns), a wartych przywrócenia w pamięci kulturowej z kilku powodów.

Jacek Wiśniewski przedstawia nam działalność literacką Johna Clare'a. Omawia główne tematy poruszane przez Clare'a (zwierzęta i rośliny jako byty indywidualne, rodzinna wieś, praca w polu i w lesie, przyjemności wiejskiego życia), cechy jego stylu oraz języka poetyckiego. Podkreśla daleką od sentymentalizmu świadomość zachwytu nad pięknem przyrody, unikanie nachalnego moralizatorstwa oraz subtelny społeczno-polityczny wymiar tej twórczości, która odczytana w perspektywie ekokrytyki, pokazuje wielorakie związki Clare'a z ekopoezją.

Dzienniki Dorothy Wordsworth (siostry Williama Wordswortha), pisane w latach 1798-1803, Magdalena Ożarska rozpatruje w kontekście Human-Animal Studies. Ten paradygmat interpretacyjny prowadzi do wniosku o ścisłej łączności świata zwierzęcego (ptaki, owady, ssaki) ze światem ludzkim. Przekraczanie przez diarystkę perspektywy antropocentrycznej wiąże się z istotnym przełomem, jaki w świadomości powszechnej ludzi II połowy XVIII wieku powoli zarysowywał się w podejściu do zwierząt, prowadząc do dostrzeżenia ich potrzeb.

Z kolei twórczość literacką Frances Burney (poprzedniczki Jane Austen), „która spóźniła się na romantyzm”, Anna Paluchowska-Messing poddaje analizie z perspektywy płci kulturowej. Po krótkim sukcesie trzech pierwszych powieści obyczajowych (*Ewelina*, *Cecilia*, *Camila*) autorka została przez czytelników oraz krytykę zaniedbana między innymi z tego powodu, że jej ostatnia powieść (*Wędrówka*) nie przystawała do ówczesnych norm społeczno-obyczajowych. Obecna tu krytyka społeczeństwa angielskiego i radykalnie ukazana problematyka kobieca, zestawione z doświadczeniem egzystencjalnym czytelnika XXI wieku, pozwalają na dostrzeżenie nowatorstwa Frances Burney.

Jacek Mydła przybliży polskiemu czytelnikowi trzy dramaty Joanny Baillie - autorki, która również za życia cieszyła się sławą, a po śmierci na wiele lat została zapomniana. Esej zawiera omówienie teorii dramatu autorki (dwa główne klucze odczytania tej twórczości to gotyckość i afekty) oraz opinii krytyki na temat dramaturgii Baillie. Zestawienie literatury z kontekstami filozoficznymi (Dawid Hume, Adam Smith) prowadzi do ciekawych wniosków o istotnej roli emocji oraz afektów w czytelniczej recepcji dzieła.

Ostatni esej, kończący tom historycznoliterackich rozpraw, Mirosława Moźdzewska poświęca twórczości szkockiego poety narodowego Roberta Burnsa, którą odczytuje z perspektywy recepcji globalnej oraz polskiej. „Szkockość” tej

poezji to uniwersalna metafora wolności, połączonej z aspektem kosmopolitycznym. Natomiast polskie tłumaczenia uświadamiają nam fakt rosnącej popularności Burnsa zwłaszcza wśród naszej emigracji.

Krótki przegląd zawartości monografii *Nowe oblicza romantyzmu brytyjskiego uświadamia różnorodność tej literatury, wciąż otwartej na współczesnego czytelnika*. Twórczość angielskich romantyków, zarówno znanych, jak i wartych przypomnienia, na nowo odczytana przy zastosowaniu różnorodnych metodologii badawczych (badania nad recepcją, ekokrytyka, posthumanizm, teoria afektu, Human-Animal studies, feminizm) będzie z pewnością ciekawą lekturą dla literaturoznawców, studentów anglistyki oraz wszystkich osób zainteresowanych romantyzmem. Dzięki rzetelnym, nowatorskim opracowaniom, możemy dostrzec w dziełach dobrze znanych autorów nowe znaczenia, a utwory mniej znane lub w ogóle nieznanne – zaczynają istnieć w polskojęzycznej myśli historycznoliterackiej.

MAŁGORZATA KRZYSZTOFIK

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

malgorzata.krzyzstofik@ujk.edu.pl

ORCID code: 0000-0002-1689-0314